

Quickscan Levendig Brabant

Eindnotitie

Quickscan Levendig Brabant

Eindnotitie

Bo Broers MSc.
Dr. Marleen van der Haar
Dr. Ir. Joks Janssen
Dr. Patrick Vermeulen

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek verricht in opdracht van

Provincie Noord-Brabant

Bo Broers MSc
Dr. Marleen van der Haar
Dr. Ir. Joks Janssen
Dr. Patrick Vermeulen

Publicatienummer

211295-01

Fotograaf

Artcrafx / Nationale Beeldbank

Datum

oktober 2021

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Vernieuwingsrecht en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon-telos.nl

Inhoudsopgave

1	Aanleiding en opdracht	1
2	Verbreiding beleidsmatige focus	3
3	Conclusies quickscan	5
3.1	De maatschappelijke functie van Cultuur, Erfgoed, Sport en Recreatie	5
3.2	Nieuwe vormen van participatie	6
3.3	Scheidslijnen in de bevolking	6
3.4	Mismatch vraag en aanbod	7
4	Levendigheid in de regio als beleidskeuze	9
5	Richting ontwikkelagenda's voor de regio's	13
5.1	Mensen in de regio	13
5.2	Huidige inzet van (provinciale) middelen	14
6	Advies voor vervolg	17

1 Aanleiding en opdracht

Introductie

Met het beleidskader ‘Levendig Brabant’ stelt de Provincie Noord-Brabant een beweging voor richting een gebiedsgerichte en integrale beleidsaandacht ten aanzien van cultuur, erfgoed, sport en vrijetijdseconomie. De behoeften van Brabanders staan daarbij centraal. De wijze waarop het beleid vervolgens concreet wordt vormgegeven is (nog) niet helder. Daarin zijn de nodige keuzes te maken, die vragen om nader inzicht en verdieping en om een kennisbasis voor het toekomstig beleid.

Opdracht en processtappen

Het Pon & Telos is gevraagd te ondersteunen bij het te ontwikkelen beleidskader ‘Levendig Brabant’ vanuit de rol van onderzoek en advies. Hiertoe zijn vanuit het PON & Telos de volgende stappen ondernomen. Als start van het ondersteuningstraject is via een quickscan aan de hand van bestaande data de staat van de vier beleidsvelden opgehaald. Centraal daarin stonden de drie door de provincie geformuleerde opgaven: vitaliteit mens en regio, aantrekkelijkheid van Brabant, kwaliteit natuur en cultuurlandschappen in de regio. Deze quickscan is input geweest voor een eerste werksessie op 7 juli met twee strategen en de projectleider vrije tijd/sport.¹ Vervolgens heeft een nadere analyse plaatsgevonden die is opgetekend in een tussentijdse notitie. Deze notitie vormde de input voor een tweede werksessie op 21 september 2021. Daaraan hebben, naast de strategen, ook de programmamanager en de programmaleiders van de andere beleidsvelden deelgenomen. Centrale vraag in de tweede werksessie was: Wat betekent de beweging richting een gebiedsgerichte en integrale beleidsaandacht ten aanzien van cultuur, erfgoed, sport en vrijetijdseconomie? In de werksessie is een begin gemaakt met het inzichtelijk maken van de geografische verdeling van de huidige inzet van provinciale middelen. Het doel was om de inzet van middelen te laten spreken met de huidige voorzieningenstructuur en de data over de maatschappelijke ontwikkelingen uit de quickscan, waaronder de doelgroepsegmentatie (mens-kant).

In deze eindnotitie ‘Quickscan Levendig Brabant’ pogen we

1. De huidige verbreding van de beleidsfocus te duiden;
2. De provincie te voorzien van een kennisbasis (quickscan van de staat van de beleidsvelden in relatie tot de opgaven op basis van beschikbare data);
3. Een eerste blik op de regio te geven ten aanzien van de menskant en financiële inzet;
4. Een advies ten aanzien van vervolgonderzoek om tot gefundeerde beleidsinhoud en verdeling van middelen te komen, alsmede een voorzet om de gesprekken te voeren over de regionale ontwikkelagenda met partners in de regio.

¹ We verwijzen hier graag naar de andere opgeleverde producten: ppt-presentatie voor werksessie 1, de verzamelde data in de Teams-map, het verslag van de werksessie.

Leeswijzer

Om te beginnen zetten we in hoofdstuk 2 de vier accentverschuivingen nog eens op een rij. Met deze ambities in het achterhoofd presenteren we in hoofdstuk 3 op basis van de quickscan wat bekend is (en wat niet) over de maatschappelijke ontwikkelingen in de vier sectoren. Vervolgens duiden we in hoofdstuk 4 de voorgestelde accentverschuiving aan de hand van de relatie overheid-markt-samenleving en presenteren we een matrix waarmee de mogelijke consequenties van de inzet van provinciaal beleid en middelen inzichtelijk wordt. In hoofdstuk 5 bespreken we de kennis en input die nodig is voor de regionale ontwikkelagenda's en geven een eerste beeld van de regio's op basis van de doelgroepsegmentatie cultuur en de inzet van provinciale middelen. We sluiten in hoofdstuk 6 af met een advies voor vervolgonderzoek.

2 Verbreding beleidsmatige focus

In het beleidskader 'Levendig Brabant' wordt op een viertal, onderling samenhangende punten een accentverschuiving in het vigerende (provinciaal) beleid voorgesteld. Het gaat om een verbreding van de beleidsmatige focus ten gunste van: (1) (be)leefbaarheid en levendigheid van vrije tijd, cultuur, erfgoed en sport, (2) de onderlinge samenhang en integraliteit van deze vier sectoren, (3) de samenwerking in en met partners in de regio, en (4) het innovatief vermogen van de sectoren.

Brede(re) basis

Allereerst valt op dat – meer dan voorheen – de leefbaarheid van bewoners in Brabant voorop staat, alsook de levendigheid van heel Brabant. De provincie gaat 'voor een sterker Brabant door vrijetijd, cultuur, sport en erfgoed, en waar voor *iedereen* iets te doen en te beleven is.' Lag sinds de Agenda van Brabant (2010) het accent op de top, op het stimuleren van topsport, toptalent, internationaal onderscheidende vrije tijdsvoorzieningen en topcultuur, nu wordt de aandacht ook gericht op de brede basis, die deze top mede mogelijk maakt. Deze verschuiving in beleid wordt mede ingegeven door de veranderende economische en demografische patronen in stad en land, en het groeiende besef dat de levendigheid in de (grote) steden en die op het platteland sterk van elkaar verschillen. Door de concentratie op de topfuncties en -voorzieningen in de steden zijn de basisfuncties en -voorzieningen op het terrein van cultuur, sport, erfgoed en vrije tijd op het platteland wat in de beleidsmatige schaduw komen te staan. Geredeneerd vanuit het door het provinciebestuur omarmde breed welvaartsbegrip is het zaak dat iedereen kan profiteren van de voorzieningen en het aanbod dat de vier sectoren creëren, niet enkel de bewoners van de Brabantse steden of diegenen die bijdragen aan de top.

Samenhang sectoren

Ten tweede is er de focus op de onderlinge samenhang en wisselwerking tussen de vier sectoren: vrije tijd, cultuur, erfgoed en sport. De provincie geeft aan meer samenwerking en samenhang tussen de vier sectoren belangrijk te vinden. Er is behoefte aan meer integraliteit. Enerzijds vanuit de gedachte dat dat het sectorale onderscheid dat in de systeemwereld van beleid en bestuur relevantie heeft, in de leefwereld van Brabanders niet of nauwelijks aan de orde is. Brabanders knopen in hun dagdagelijkse leven moeiteloos de behoefte aan sport, cultuur, vrije tijd en erfgoed aan elkaar. Ze switchen al naar gelang hun behoefte tussen het aanbod in de vier sectoren. Steeds meer marktpartijen gaan daarin mee, en bieden 'blended' programma's en activiteiten aan. Denk aan *urban sports*, dat zich op het snijvlak van sport, cultuur en vrije tijd bevindt, of *geocoaching*, dat erfgoed, technologie en vrijetijdsbesteding met elkaar verbindt. Anderzijds is er ook de gedachte dat samenwerking tussen de sectoren resulteert in maatschappelijke meerwaarde. Door krachtenbundeling met publieke, private en maatschappelijke partijen te stimuleren en vergroten wordt een verhoogde (organisatorische en financiële) vitaliteit van de sectoren verondersteld, ook in relatie tot andere maatschappelijke opgaven en beleidsdomeinen.

Regionale aanpak en publiek private samenwerkingen

Naast een (hernieuwde) focus op integraliteit, zoekt de provincie – ten derde - ook nadrukkelijk naar een meer regionale aanpak, waarin samen met publieke en private partijen in de regio wordt samengewerkt. Deze wending naar ‘de’ regio ligt enerzijds in lijn met de versterkte nadruk op (be)leefbaarheid en levendigheid van heel Brabant. Anderzijds speelt het in op de regionalisering van het bestuur en op het schaalniveau waarop Brabanders hun dagelijkse leven organiseren (het zogenaamde ‘Daily Urban System’). Met name in het sport- en cultuurbeleid lag de focus in de afgelopen periode op de grote steden, als centra en hubs voor (top)sport- en cultuurbeoefening en beleving. BrabantStad vormde het bestuurlijk vehikel om de programmering en financiering van deze sectoren te organiseren, als schakel en ‘linking pin’ tussen Rijk en regio. Hoewel deze bestuurlijke (hulp)structuur van belang is en blijft, is de samenwerking tussen stad en land niet optimaal en dekt ze ook niet de gehele provincie af. In de praktijk is het nog niet helder in welke mate de grote steden erin slagen hun directe ommeland te mobiliseren en betrekken bij de (regionale) programmering. Ten aanzien van het tweede punt is het zo dat er enkele gebieden zijn die zich buiten de directe invloedssfeer van de vijf grote Brabantse steden bevinden (Land van Cuijk, Peel en het westelijk deel van West-Brabant) en op een andere manier (of via andere bestuurlijke verbanden) betrokken moeten worden bij het beleid.

In lijn met recente adviezen over regionale samenwerking (o.a. ROB, 2021) en reeds lopende bestuurlijke trajecten in Brabant (denk o.a. aan de Regionale Energiestrategieën, regionale economische samenwerkingsverbanden, gebiedsgerichte aanpak), groeit de behoefte om daar met vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed bij aan te sluiten en tot meer robuuste samenwerking in en met (partners in) de regio te komen. Het regionale schaalniveau lijkt daarnaast het meest passend om de beoogde integraliteit van de sectoren te bevorderen, en zo ook bij te dragen aan het onderscheidend vermogen en het verhaal/DNA van de regio. De provincie heeft daarbij potentieel een bijzondere rol: als verbinder van schaalniveaus en als facilitator/-ontwikkelaar van kennis en informatie. Daarnaast kan de provincie gericht middelen inzetten om daar waar nodig de ontwikkelingen op regionaal niveau van een gewenste impuls te voorzien.

Versterking innovatief vermogen

Ten vierde (en ten slotte) streeft de provincie naar meer innovatief vermogen en ondernemerschap in de verschillende sectoren. Dat is op zichzelf niet nieuw, maar de wijze waarop het wordt ingevuld wel. Er is met name vanuit het provinciale beleidsveld cultuur behoefte aan meer flexibiliteit in de besteding van middelen. Veel van de middelen die de provincie nu aan cultuur besteed worden namelijk benut voor de (vaste) exploitatie van culturele voorzieningen en/of gezelschappen. Daardoor is de (financiële) ruimte om in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen in het brede cultuurveld relatief beperkt. De nieuwe ontwikkelingen in dat veld, bijvoorbeeld op het vlak van digitalisering en de cross-overs met andere beleidsvelden, verdienen ook aandacht. Naast de exploitatie van de bestaande (culturele) infrastructuur, vraagt men aandacht voor de toekomst. Daarvoor zijn stimulerende kaders en middelen noodzakelijk.

3 Conclusies quickscan

In dit deel van de notitie presenteren we het overstijgende beeld dat de quickscan van bestaande data per beleidsveld heeft opgeleverd (zie ook de digitale map met alle verzamelde data en de ppt-presentatie van 7 juli). We bespreken eerst de ontwikkelingen in de samenleving en de beleving van mensen, vervolgens laten we zien wat ontwikkelingen betekenen in relatie tot het huidige aanbod, de huidige infrastructuur. Het is van belang hierbij rekening te houden met de beperkte beschikbare data. In aanvulling daarop is ook de (langjarige) impact van Corona nog onduidelijk. Zo is in 2020 het lidmaatschap van verenigingen sterk afgenomen (van 69% in 2017 naar 52% in 2020 voor Noord-Brabant), en is het de vraag of dat na de crisis zich weer (helemaal en overal) hersteltⁱ.

Over de beleidsvelden vallen de volgende vier ontwikkelingen aan de mens-kant of leefwereld op die we hieronder verder toelichten:

1. Mensen hechten steeds meer waarde aan de maatschappelijke functie van cultuur, erfgoed, sport en recreatie (3.1)
2. Nieuwe vormen van participatie (3.2)
3. Groeiende sociale scheidslijnen (3.3)
4. Mismatch tussen vraag en aanbod (3.4)

3.1 De maatschappelijke functie van Cultuur, Erfgoed, Sport en Recreatie

Cultuur, erfgoed, sport en recreatie hebben een belangrijke maatschappelijke waarde; ze dragen bij aan gelukkige, actieve, sociale, vitale en gezonde mensen. Daarnaast zorgen cultuur, erfgoed, sport en recreatie ook voor een stuk identiteit; mensen voelen zich verbonden met een plek of groep mensen. Mensen hechten meer en meer waarde aan cultuur, erfgoed, sport en recreatie. Opvallend daarbij is de sociale component.

- Cultuur: Brabanders geven in steeds grotere mate aan dat kunst en cultuur bijdraagt aan het welzijn van mensen in de maatschappij (van 58% in 2015 naar 68% in 2019) en aan - bijvoorbeeld - sociale cohesie in de buurt.ⁱⁱ
- Erfgoed: Erfgoed wordt door het grootste deel van de Brabanders (85%) belangrijk gevonden voor de samenleving. De vrijwilligers van een erfgoedgemeenschap identificeren zich met de groep vrijwilligers, waarbij erfgoed de bindende factor is. Knelpunt in Brabant is echter dat deze gemeenschappen een sterke vorm van bonding kennen en weinig bridging², waardoor het lastig is om toegankelijk te zijn voor nieuwe mensen en overeind te blijven in een steeds veranderende samenleving.ⁱⁱⁱ
- Vrije tijd: Mensen besteden steeds vaker hun vrije tijd aan contact met familie, vrienden en kennissen.^{iv} Voor buitenlandse kenniswerkers is het sociaal-culturele aspect van 'living in' groot: de zachtere waarden van vrijetijdsgemeenschappen. Voor deze groep vormen plekken waar je je vrije tijd doorbrengt een grote rol bij het in contact komen met

² 'Bonding' en 'bridging' refereren naar vormen van sociaal kapitaal zoals onderscheiden door Putnam (1995). 'Bonding' gaat over het vermogen om groepen op elkaar lijkende mensen te versterken, 'bridging' gaat over het vermogen om connecties te leggen met mensen die anders zijn dan de reeds bestaande groep.

locals of met andere internationals.^v Daarnaast zien we een toename van betekenisvol en duurzaam reizen onder Nederlanders.^{vi}

3.2 Nieuwe vormen van participatie

Klassieke sociale verbanden staan onder druk, met name door individualisering en digitalisering.

- Sport: Los van Corona effecten, loopt het ledenaantal van sportverenigingen al jaren terug. Met name onder jongeren (na de puberteit) is dit het geval. Dit betekent echter niet dat mensen minder sporten: het aantal sporters is namelijk in de afgelopen jaren juist toegenomen. Er wordt meer gesport in ongeorganiseerd verband.^{vii} Zwemmen, fitness en wandelsport zijn het meest populair in Brabant.^{viii} Er is nog weinig zicht op deze nieuwe vormen van ongeorganiseerd sporten.
- Cultuur: De terugloop van ledenaantal zien we ook bij cultuurbeoefening. Daarentegen zien we dat er in steeds grotere mate thuis, ongeorganiseerd cultuur wordt beoefend. Het leren spelen van een instrument gebeurt steeds vaker door het kijken naar video's op YouTube. Ook hier is nog weinig zicht op.
- Vrije tijd: Landelijk onderzoek toont aan dat het belangrijkste motief van Nederlanders om te recreëren het sociale aspect betreft. Het moet ook vooral niet te lang duren. Dit sluit aan bij de trend van de afnemend aantal lidmaatschappen en de keuze voor meer vrijblijvende activiteiten. Mensen maken ruim acht uur per dag gebruik van media (in 2018 bedraagt de totale mediatijd gemiddeld 8 uur en 23 minuten per dag). Daarvan neemt het aandeel online activiteiten voor recreatiedoeleinden toe. Op een dag gaat het grootste deel van de bestede mediatijd naar kijken en luisteren.^{ix} In 2017 gamet 25% van de basisschoolleerlingen en ruim 27% van de 12- t/m 16-jarigen in het voortgezet onderwijs dagelijks.^x

3.3 Scheidslijnen in de bevolking

Hoogopgeleide en laagopgeleide Brabanders verschillen in werkzekerheid, gezondheid en levensverwachting, in toekomstverwachting en optimisme, in vertrouwen ten aanzien van politiek en overheid. In tegenstelling tot opleidingsniveau worden deze scheidslijnen niet gevonden voor woonplaats.

- Slechts een klein deel van de Brabantse bevolking maakt op dit moment gebruik van het Brabantse culturele aanbod in de vrije tijd (binnenschoolse cultuureducatie buiten beschouwing gelaten). Deze groep is hoog opgeleid en heeft een bovengemiddeld inkomen. De groepen die minder 'cultuurminded' zijn, hebben een lager opleidingsniveau en besteedbaar inkomen. De huidige (culturele) infrastructuur – vooral gericht op het versterken van de top - lijkt de scheidslijnen tussen deze twee groepen eerder te versterken dan te verkleinen
- Voor erfgoed lijkt opleidingsniveau niet onderscheidend te zijn voor deelname/bezoek. Leeftijd is daarentegen wel bepalend; zo geven 65-plussers vaker aan erfgoed belangrijk te vinden. Daarnaast speelt ook stedelijkheid een rol; inwoners uit steden geven vaker aan dat ze erfgoed belangrijk vinden.

- Ook voor sportdeelname geldt dat deze lijkt samen te hangen met het opleidingsniveau in provincies.^{xi} Specifiek: als het gaat om inclusie van mensen met een handicap lijkt Brabant voorop te lopen in het ontwikkelen en succesvol uitvoeren van gehandicaptensportbeleid.

Er lijkt overigens op alle terreinen nog weinig aandacht voor diversiteit in termen van Brabanders met een migratieachtergrond en kwetsbare inwoners van Brabant.

3.4 Mismatch vraag en aanbod

Slechts een klein deel van de Brabantse bevolking maakt op dit moment gebruik van het Brabantse culturele aanbod in de vrije tijd (binnenschoolse cultuureducatie buiten beschouwing gelaten). Het lijkt daarmee gemaakt voor slechts een klein deel van de Brabantse bevolking: de Welvarende Cultuursnuivers (12% van de Brabanders). Bijna alle andere typen (dit omvat dus 88% van de Brabantse bevolking), hebben een mindere belangstelling in het huidige kunst en cultuur klimaat van Brabant.^{xii} De cijfers laten zien dat Brabant ten opzichte van andere provincies gemiddeld onderaan de lijst staat als het gaat om het aantal culturele voorzieningen per hoofd van de bevolking en een middenpositie verwerft als het gaat om het aanbod/activiteiten. Deze relatief lage posities zijn opvallend, omdat Brabant qua omvang (oppervlakte en inwoneraantal) de op twee na grootste provincie is. Cijfers laten daarbij zien dat er wel degelijk behoefte is aan lokaal aanbod. Een voorbeeld hiervan is cabaretbezoek: Brabant scoort in vergelijking met andere provincies hoog op cabaretbezoek (per hoofd van de bevolking) én men geeft aan dit vaak binnen de eigen gemeente te bezoeken.^{xiii}

Makers en kunstenaars geven aan dat de regionale infrastructuur fragiel te noemen is: zij geven aan dat, er in het culturele veld gebrek is aan fysieke plekken die makkelijk toegankelijk zijn, er is in het culturele veld weinig aandacht voor beginnende makers, gebrek aan ondersteuning (er wordt hoge mate van ondernemerschap verwacht) en er veel verwachtingen van politiek en bestuur.^{xiv} Dit maakt dat de vier grote Brabantse steden minder aantrekkelijk worden voor kunstenaars om te blijven (idem). Zoals eerder aangegeven hebben vrijwillige erfgoedgemeenschappen ook moeite om overeind te blijven, door een sterk naar binnen gerichte blik en weinig organisatorische ondersteuning.^{xv}

Wat recreatie en sport betreft zien we dat de actieradius van Brabanders voor recreatie en sport klein is: voornamelijk binnen de eigen gemeente of buurgemeente.^{xvi} In de cijfers zien we dat 9 van de 10 Brabanders aangeeft dat verenigingen en gezelschappen in de eigen gemeente aanwezig moeten zijn. Tegelijkertijd zien we dat gemeenschappelijke verbanden, actieve participatie (beoefening) en het aantal vrijwilligers de afgelopen jaren teruglopen.^{xvii} Hierin zit een tegenstrijdigheid: we willen voorzieningen hebben, maar het gebruik en de actieve draagkracht binnen gemeenten nemen af. Aansluitend bij de beweging van georganiseerd naar ongeorganiseerd sporten (zie kopje ‘nieuwe vormen van participatie’) zien we het aantal verenigingen de laatste jaren afnemen. Op basis van de veranderende bevolkingssamenstelling neemt naar verwachting het accommodatiegebruik in Noord-Brabant af tot 2028. In termen van het aantal gebruikers zal bij sportvelden de afname het sterkst zijn. Ook sporthallen/zalen, de openbare ruimte, fitnesscentra en zwembaden

hebben te maken met een daling van het aantal gebruikers. Een daling in het aantal gebruikers zal zorgen voor een overcapaciteit van accommodaties. Er ontstaat leegstand in gemeentelijke accommodaties.^{xix} De vraag is of er ingezet moet worden op het in stand houden van verenigingen en accommodaties of dat andere vormen van beoefening gestimuleerd en gefaciliteerd moeten worden.

4 Levendigheid in de regio als beleidskeuze

Een keuze voor het versterken van de levendigheid in alle Brabantse regio's, past bij de actuele aandacht voor brede welvaart en leefbaarheid in kernen waar het minder (vanzelf) goed gaat en voor de maatschappelijke doe-kracht van lokale gemeenschappen. Sinds de jaren 1980 van de vorige eeuw was de leidende gedachte in Nederland: 'don't back the losers, pick the winners'.^{xx} Basisidee was dat door economisch te investeren in gebieden waar het goed gaat, andere gebieden zich daaraan zouden kunnen optrekken. Als tegenhanger van het eerdere spreidingsbeleid uit de periode van de wederopbouw, ging de aandacht naar sterke, economische clusters die samenklonteren in de grote steden. Nadat de (nationale) overheid decennialang had gezorgd voor spreiding van voorzieningen, werd nu de markt naar voren geschoven om regionale ontwikkeling te stimuleren.

Ruimtelijk en economisch beleid richtte zich op het versterken van de economische concurrentiekracht van steden en regio's en het benutten van zogenaamde agglomeratievoordelen; de voordelen die grote stedelijke gebieden bezitten voor de locatie van bedrijven, vooral door de goede infrastructuur, grote en gevarieerde arbeidsmarkt, aanwezigheid van andere bedrijven enz. Als afgeleide van dit ruimtelijk-economisch beleid ging in culturele zin de aandacht uit naar versterking van het (stedelijke) vestigingsklimaat, vaak aangeduid als 'Quality of Life'. Dat vroeg om het samenwerken op het gebied van cultuur, economische en stedelijke ontwikkeling. Het onder de noemer van 'creatieve stad' stimuleren van culturele clustervorming is daarvan een uitdrukking. Daarbij werd ondernemerschap in de sport, cultuur, erfgoed en vrijetijdssector sterk gestimuleerd.

Het is een beweging die ook in Brabant is ingezet, onder meer met de eerder aangehaalde Agenda van Brabant (2010). Om tot de top van de industriële kennis- en innovatieregio's te behoren, werd het ruimtelijk, economisch en cultureel beleid (en middelen) gericht op versterking van de Brabantse topclusters en topvoorzieningen. De focus op de top heeft Brabant veel opgeleverd. Vanuit een internationaal economisch perspectief bezien is het vestigingsklimaat van de provincie verbeterd. De levendigheid van de steden is sterk vergroot. Tegelijkertijd zijn niet alle regio's in staat gebleken om mee te kunnen doen aan dit beleid. Ze zijn maatschappelijk wat in de schaduw komen staan van de (eenzijdige) nadruk op concurrentie- en agglomeratiekracht. Waar de 'kleefkracht' van de grote steden de afgelopen periode is vergroot, staat het 'blijfklimaat' (en daarmee ook levendigheid) van sommige meer rurale streken in Brabant onder druk. Zij hebben onder meer te maken met de 'braindrain' van jongeren – het wegtrekken van het platteland naar de steden -, met vergrijzing en met het verdwijnen van voorzieningen.

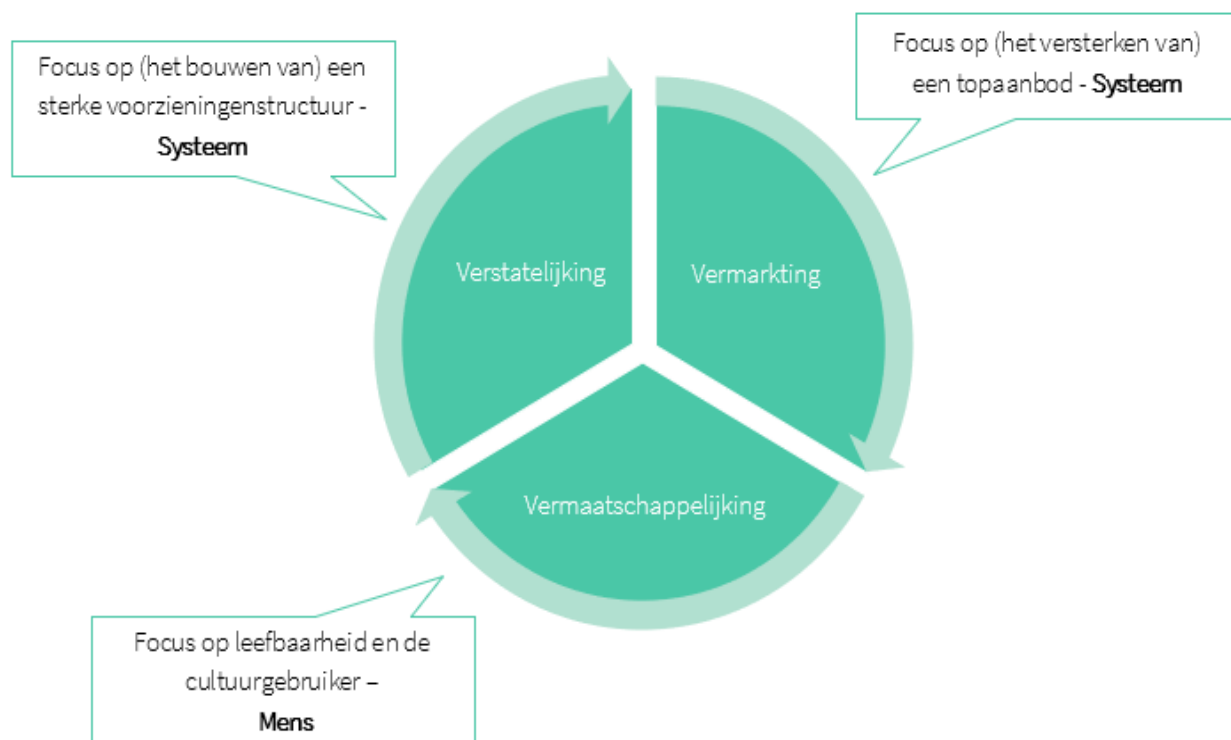
De in hoofdstuk 3 besproken quickscan laat zien dat Brabanders dichtbij de eigen leefomgeving een sterke behoefte hebben aan in ieder geval een aantal basisvoorzieningen op het terrein van cultuur, erfgoed, sport en recreatie, kortom: aan levendigheid in culturele, sportieve, of erfgoedelijke zin. Het is dus niet of- of, maar en-en. Top en basis sluiten elkaar niet uit, maar vullen elkaar aan. Tegelijkertijd is duidelijk dat de brede basis voor Brabant op het terrein van sport, vrije tijd, erfgoed en cultuur niet op de klassieke

manier kan worden ondersteund. Terug naar de tijd van het spreidingsbeleid is geen optie. Wat wel kan is beter aansluiten op wat mensen van waarde vinden. Het gaat dus niet enkel om de keuze om de focus van het provinciale beleid te verbreden maar ook om deze anders te richten, aansluitend op de behoeften van de Brabanders zelf. Na een fase van verstatelijking, waarbij de overheid zorgde voor de infrastructuur in regio's, en een fase van vermarkting, waarbij de overheid samen met private partijen topvoorzieningen en ondernemerschap stimuleerde, bevinden we ons nu in een fase van vermaatschappelijking (zie figuur 1). Daarbij past een brede welvaartsbenadering die uitgaat van de 'capabilities' van mensen, de mate waarin zij in staat zijn om een bepaald welvaartsniveau te halen. Nog los van de vraag wat dan precies de rol van de provincie daarin kan en moet zijn. Twee belangrijke elementen spelen daarin een rol: de focus van de beleidskeuze en de inzet van (provinciale) middelen.

Ten aanzien van het eerste geldt dat de Provincie Noord-Brabant voornemens is in het toekomstige beleidskader Vrije Tijd de bestaande pijlers van beleid (een sterke infrastructuur en het versterken van topaanbod) te verbreden met een derde pijler, namelijk de levendigheid in de regio. Waar de huidige focuspunten te typeren zijn als de resultaten van een (opeenvolgend) verstatelijkings- en vermarkttingsproces, valt de voorgenomen beleidskeuze te typeren als een beweging richting meer vermaatschappelijking (zie figuur 1 voor een overzicht). Het is een beweging waarbij de samenleving zelf voorop staat. Een energieke samenleving die, zeker in Brabant, historisch geworteld is. Denk aan de vele coöperatieve samenwerkingsverbanden, de doe-kracht in de wijken en dorpen, de vele verenigingen en netwerken in de sfeer van vrije tijd, cultuur, sport en erfgoed die overal actief zijn en die zich lokaal en soms regionaal oriënteren. Bij de beleidsmatige wending naar de samenleving, past een andere focus (cultuurgebruiker) en een andere manier van organiseren.

Overigens moet worden opgemerkt dat hoewel de hier gepresenteerde, wat schematische en schuivende focus in beleid op het (snij)vlak van cultuur, sport, erfgoed en vrije tijd, weliswaar opeenvolgend in de tijd plaatsvindt, het geen radicale paradigmawisseling betreft. Het een komt niet in de plaats van het ander. Er is weliswaar van het spreidingsbeleid afstand genomen, maar restanten en resultaten van dat beleid werken door in het huidige beleid, met aandacht voor exploitatie van bijvoorbeeld culturele voorzieningen. Datzelfde geldt voor de omslag naar vermarkting, die sinds de jaren 1990 is gemaakt. Het stimuleren van clustervorming en ondernemerschap blijft cruciaal. Alleen gebeurt dat nu in een context waarin de samenleving zelf meer ruimte opeist, en met een open oog voor de kansen en kwaliteiten van alle regio's, dus niet enkel de stedelijke. Het gaat in de praktijk dus eerder om een sedimentatie van beleid. Met de verbreding van de huidige beleidsfocus, breidt de provincie het repertoire uit.

Figuur 1: Drie principes van organiseren

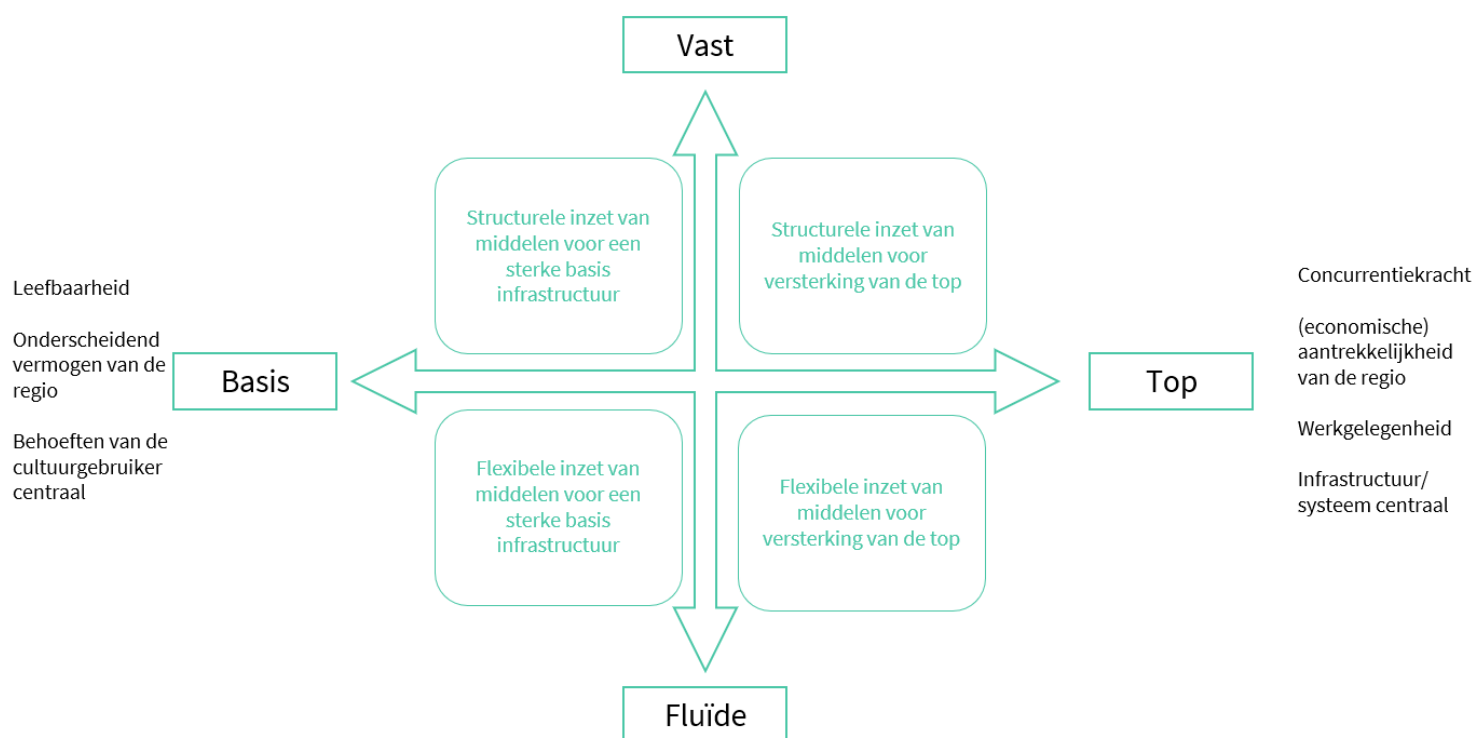

Deze ontwikkeling past bij de conclusies van de quickscan en de werksessies: een beleid dat start vanuit de behoeften van eindgebruikers, draagt potentieel meer bij aan het versterken van de maatschappelijke functie van cultuur, erfgoed, sport en recreatie en aan de leefbaarheid van de regio's van Noord-Brabant. Dat vraagt uiteraard wel om een goed inzicht in wat in de verschillende regio's nodig is en wat daarin de rol van de provincie kan zijn. Een rol die niet los gezien kan worden van die van andere partijen in het netwerk: andere overheden, maatschappelijke organisaties, ondernemingen en inwoners zelf.

Als het gaat om de rol die van de overheid mag worden verwacht, wordt vaak verwezen naar de vier verschillende overheidsrollen die de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur onderscheidt: de rechtmatige overheid, de presterende overheid, de netwerkende overheid en de responsieve overheid.^{xxi} Zoals Van der Steen c.s. aangeven, kunnen de rollen verschillen afhankelijk van wat maatschappelijk gevraagd wordt en is het daarom van belang niet te zeer van een model uit te gaan, maar 'meervoudig te organiseren': sedimentatie in sturing. Zo vraagt het toekennen van subsidies onmiskenbaar om elementen van rechtmatigheid en sturen op resultaten. Tegelijkertijd: juist omdat de provincie niet de enige (en regelmatig ook niet de eerste) overheid is op de genoemde beleidsterreinen, zal steeds in het contact met betrokkenen bepaald moeten worden waar stimulans en aanvulling gewenst zijn. Dat is een dynamisch geheel. Een dynamiek die samenhangt met de veelheid aan ontwikkelingen binnen het brede domein van cultuur, erfgoed, sport en recreatie. De focus op leefbaarheid en gebruikers geeft richting, maar het laat nog open welke positie de provincie daarin kiest en welke middelen ze waar het beste kan inzetten. Belangrijke basisvraag daarbij is: wat is gewoon? Oftewel: waar ligt het hoofddaccent van onze keuze? En hoe richten we dan onze organisatie daarop in?

De verbreding van bestuurlijke focus van de provincie naar regionale leefbaarheid, naast het ondersteunen van regionale voorzieningen en het ondersteunen/faciliteren van het topaanbod, vraagt verder om een nieuwe verdeling van inzet van de in hoogte gelijkblijvende middelen. Belangrijk hierbij is het besef dat door de gelijkblijvende beschikbare middelen (meer) inzet op het één, een afname van inzet op het ander betekent. Kiest de provincie er bijvoorbeeld voor om in te zetten op de regionale ontwikkelagenda's, dan blijft er minder over voor ondersteuning van het topaanbod. Het is belangrijk om na te gaan welke impact dit heeft op de bestaande systemen en infrastructuren (zie verbeelding in figuur 2).

Figuur 2: Vier vormen van inzet van middelen

Als de provincie bovendien ruimte wil maken voor een flexibeler inzet van middelen ter versterking van regionale voorzieningen, zal dit binnen een vast budget negatieve consequenties hebben voor de inzet van structurele middelen. Dat kan niet zonder met andere betrokkenen in de verschillende regio's het goede gesprek te voeren over wat nodig is.

5 Richting ontwikkelagenda's voor de regio's

Het in beeld brengen van de huidige (regionale) voorzieningenniveau, mensen die in de regio bewegen en de huidige inzet van financiële middelen voor alle vier de beleidsvelden kan de basis vormen voor de – samen met de regio's – op te stellen ontwikkelagenda's. Door het huidige voorzieningenniveau (voorzieningen, aanbod, dynamiek) en financiële inzet naast de kenmerken, gedrag en behoeften van de mensen te leggen kan gekeken worden naar wat op dat moment mist in de regio en waar aandacht nodig is. Op dit moment ontbreekt de informatie om per regio een compleet beeld te schetsen van het voorzieningenniveau, de financiële inzet en de mensen binnen de vier beleidsvelden. Wel kunnen we al een eerste blik op de regio's werpen.

5.1 Mensen in de regio

Cultuur, sport, erfgoed en vrije tijd zijn belangrijk voor mensen. Maar niet alle mensen zijn hetzelfde. Iedereen geeft op zijn of haar eigen manier invulling aan de vrijetijdsbesteding. Aandachtspunten voor de regio worden dus mede bepaald door de mensen die in de regio wonen én door de mensen die naar de regio toe komen. Wie zijn deze mensen? Waar gaan zij naartoe (actieradius)? En wat komen degenen van buiten de regio in de regio doen? De in 2020 gepubliceerde doelgroepsegmentatie *Culturele Smaak van Brabanders* verdeelt inwoners van Brabant in acht cultuurtypen. Deze doelgroepsegmentatie geeft een eerste beeld van de mensen in de regio, maar dit beeld beperkt zich tot cultuurbezoek, -beoefening en -ondersteuning, algemene vrijetijdsebesteding en algemene kenmerken als opleidingsniveau, huishoudsamenstelling, huishoudinkomen etc. van inwoners van Brabant. Sport en brede vrijetijdsbesteding zijn hierin niet meegenomen. Ook mensen die van buiten Brabant naar de regio komen zijn hierin niet meegenomen.

We zien dat het type 'Gewoon Gezellig' verspreid over Brabant veel voorkomt. Een vijfde van de Brabanders (21%) behoort tot dit type. Inwoners binnen het type Gewoon Gezellig zijn 30 tot 60 jaar oud, laag- tot middelbaar opgeleid met een beneden modaal inkomen. Zij wonen vaak in of aan de rand van een centrumgemeente. Zij beoefenen wel cultuur, maar bezoeken nauwelijks. Deze inwoners zijn veel te vinden op social media en hechten waarde aan ontspanning door lekker thuis te zijn. Zij ondersteunen nauwelijks cultuur. Inwoners van het type Rustig Buitenleven zijn wat ouder, hoger opgeleid en hebben een (boven)modaal inkomen. Zij genieten van rust in de buitenlucht en de landelijke natuur en zijn vooral geïnteresseerd in erfgoed. Zij beoefenen en bezoeken andere vormen van kunst en cultuur veel minder. Zij ondersteunen wel vaker een culturele organisatie.

Factsheets per regio

In de aparte bijlage bij dit rapport zoomen we in op de vier regio's. Hierin is per regio een tabel opgenomen waarin te zien is hoe de typen over de verschillende gemeenten in de regio verdeeld zijn. Enkele opvallende bevindingen:

- De cultuurtypen die het meest actief zijn in kunst & cultuur (Welvarende cultuursnuivers) zijn woonachtig rondom de grote steden (niet in de steden), vooral in Noordoost en Zuidoost Brabant. Zij bezoeken, beoefenen én ondersteunen kunst en cultuur.
- De meer open minded en creatieve mensen zijn in de steden te vinden (Hip & Happening). Zij hechten veel waarde aan kunst en cultuur. Deze stedelingen zijn druk bezig in de vrije tijd. Achtergrondkenmerken van dit type: studenten, ondernemers, hoog opgeleid en bruisend cultuurleven. Ze bezoeken veel, maar beoefenen en ondersteunen cultuur in mindere mate.
- De minder 'cultuur-minded' typen zijn vooral te vinden in West-Brabant (gezinsleven, ouderen, laag tot middelbaar opgeleid). Hier wonen de typen 'Gewoon Gezellig' die cultuur meer beoefent, maar nauwelijks bezoekt en ondersteunt en het type 'Massaal Midden'. Zij bezoeken meer, maar beoefenen en ondersteunen minder. Ook zijn hier de 'Voorzichtige Ouderen' te vinden, die noch bezoeken, noch beoefenen en ondersteunen.
- Verspreid, meer richting de rand van de provincie vinden we de 'Betrokken vrijetijdsbenutters'; zij houden van het buitenleven en erfgoed. Ze ondersteunen veel, maar bezoeken en beoefenen weinig.
- Aan de rand van de provincie zien we vooral het type 'Rustig buitenleven'. Zij genieten van de rust in de buitenlucht en landelijke natuur en zijn vooral geïnteresseerd in erfgoed. Zij beoefenen en bezoeken andere vormen van kunst en cultuur veel minder. Zij ondersteunen wel vaker een culturele organisatie.

5.2 Huidige inzet van (provinciale) middelen

De inzet van financiële middelen geeft inzicht in de mate waarin de vier beleidsvelden 'aanwezig' zijn in de regio: het geeft een beeld van de omvang van de beleidsvelden en de specifieke thema's waar op in wordt gezet. Naast de provincie, stellen ook het rijk (BIS en Rijksfondsen) en de gemeenten middelen beschikbaar in de regio. Om een totaalbeeld te krijgen is het van belang om de financiële inzet van al deze niveaus (rijk, provincie, gemeente) in beeld te brengen. In dit stuk beperken we ons tot de inzet van de provinciale middelen.

Algemeen

Onderstaand overzicht van de inzet van provinciale middelen (data aangeleverd door de PNB; zie tabel 1) in de periode 2016-2021 laat zien dat de provincie veruit het meest financieel bijdraagt aan Brabantbrede subsidies. Deze bestaan voornamelijk uit de activiteitensubsidies van de provinciale uitvoeringsorganisaties (zoals Kunstloc Brabant, Cubiss, Erfgoed Brabant, Visit Brabant). Daarnaast financiert de provincie een aantal fondsen en organisaties die provinciaal opereren, zoals Brabants Heem en de Nederlandse Volleybalbond. De categorie 'Buiten Brabant' omvat organisaties die buiten Brabant

gevestigd zijn en door de provincie gefinancierd worden voor hun activiteiten in Brabant, zoals Popsport en het Prinses Christina Concours.

Kijken we in het algemeen naar de vier beleidsvelden, dan zien we dat – van de vier beleidsvelden – de provincie in de periode 2016-2021 het meest inzet op cultuur. In het beleidsveld vrije tijd is de provincie beduidend minder actief. Ook op sport zet de provincie in deze periode financieel minder in. Opvallend is dat binnen het totale subsidiebedrag per regio, de uitgaven aan de verschillende domeinen flink uiteen lopen. Zo krijgen Noordoost- en Zuidoost-Brabant geen provinciale subsidie op het gebied van recreatie, en is het verschil tussen West-Brabant en Midden-Brabant groot. Bij sport is eenzelfde beeld te zien, waar dan Zuidoost-Brabant boven de rest uitspringt (meer dan een factor 10 meer provinciale subsidies). Bij erfgoed is Midden-Brabant de absolute koploper en de regionale gelden voor cultuur gaan het meest naar Zuidoost-Brabant – al zijn op dit domein de verschillen minder groot.

Tabel 1: Inzet van provinciale middelen

	totaal aantal subsidies	totaal subsidiebedrag	cultuur	erfgoed	sport	vrije tijd
West-Brabant	109	€ 22.496.241	€ 10.290.881	€ 11.589.038	€ 610.822	€ 5.500
Midden-Brabant	109	€ 27.392.473	€ 20.671.987	€ 6.135.787	€ 284.699	€ 300.000
Noordoost-Brabant	159	€ 55.317.783	€ 17.057.758	€ 37.617.793	€ 642.232	€ -
Zuidoost-Brabant	136	€ 43.015.264	€ 28.021.672	€ 7.548.987	€ 7.444.605	€ -
Brabantbreed	101	€ 114.707.838	€ 74.545.551	€ 27.513.002	€ 6.965.921	€ 5.683.364
Buiten Brabant	34	€ 8.066.307	€ 4.079.821	€ 3.273.165	€ 113.321	€ -
TOTAAL	648	€ 270.995.906	€ 154.667.670	€ 93.677.772	€ 16.061.600	€ 5.988.864

* In deze tabel zijn de project- en exploitatiesubsidies in de periode 2016-2021 opgenomen. De leningen zijn hierin buiten beschouwing gelaten.

** Bij deze tabel moet in het achterhoofd gehouden worden dat verleende financiële steun vanuit de provincie in het kader van de COVID-19-crisis ook hierin opgenomen is.

Inzoomen op de regio

Waar gaan de middelen van de provincie specifiek naartoe? Kijken we naar subsidietoekenningen in de regio, dan kunnen we per regio een aantal thema's waar de provincie op inzet onderscheiden.

Tabel 2: Inzet per regio naar thema

	Cultuur	Erfgoed	Sport	Vrije tijd
West-Brabant	Podiumkunsten Beeldende kunst Zuiderwaterlinie	Restauratie en instandhouding materieel erfgoed. Ondersteuning erfgoedmusea.	Veldrijden Hockey Paragames Kleinere projectsubsidies	Bieschbospad
Midden-Brabant	Podiumkunsten Beeldende kunst Festivals Textiel	Restauratie en instandhouding materieel erfgoed. Met afstand het grootste bedrag naar de Herontwikkeling van de NS werkplaats in Tilburg (aan de gemeente Tilburg)	Vrouwenvoetbal G-voetbal Hardlopen	Een gezond leisure klimaat (midpoint)
Noordoost- Brabant	Podiumkunsten (met name theater in Den Bosch) Urban	Grootste aandeel, voornamelijk door activiteitsubsidie Noordbrabants Museum. Restauratie en instandhouding materieel erfgoed.	Boogschieten Veldrijden Kleinere projectsubsidies Brabant Danst?	Geen financiële inzet
Zuidoost- Brabant	Podiumkunsten (met name klassieke muziek vanwege exploitatiesubsidies aan de Philharmonie Zuid-Nederland) Design Audiovisueel	Restauratie en instandhouding materieel erfgoed.	Zwemmen Kleinere projectsubsidies	Geen financiële inzet

*Groen = beleidsveld met meeste financiële inzet in de regio

Opvallend:

- Algemeen: Exploitatiesubsidies nemen het grootste deel van alle bedragen voor hun rekening. Als de provincie wendbaarder wil worden dan is dit een constatering om rekening mee te houden: het grootste deel van die bedragen exploitatiesubsidies zijn aan top-instellingen – in ieder geval voor cultuur en in mindere mate voor erfgoed.
- Cultuur: Inzet gaat vooral naar professionele kunsten en voor een klein deel naar talentontwikkeling. De middelen gaan daarentegen nauwelijks naar cultuureducatie en amateurkunst buiten Midden-Brabant (specifieker nog, buiten Tilburg). Op het oog lijken er relatief veel exploitatiesubsidies naar Midden-Brabant te gaan. Er is ook geen financiële inzet op letteren en gaming.
- Erfgoed: Inzet gaat vooral naar restauratie en instandhouding van monumenten, kloosters, kerken etc. Ook worden er, in alle regio's, veel vouchers voor het herbestemmen van monumenten verstrekt.
- Sport: Inzet gaat naar een paar grote evenementen van een specifieke sport in iedere regio. Verder een aantal kleine projectsubsidies (divers van aard). Huidige financiële inzet op een beperkt aantal sporten. Veel sporten worden niet financieel ondersteund door de provincie.
- Vrije tijd: Er is nauwelijks provinciale inzet op vrije tijd. Alleen Brabantbreed is er Visit Brabant, die zich met name richt op campagnes voor buitenlandse bezoekers (Engeland, Duitsland, België).

6 Advies voor vervolg

Als de provincie wil inzetten op het dichterbij elkaar brengen van de basisinfrastructuur – wat moet er in de regio minimaal aanwezig zijn om een leefbare plek te hebben (systeem) – en de cultuurgebruiker (mens), dan is een gerichte regionale aanpak met een focus op leefbaarheid (de menskant) nodig. Alvorens de beleidskeuze te maken om van vier aparte beleidsvelden naar één beleidsveld Vrije Tijd te gaan en in te zetten op vermaatschappelijking, adviseren we om na te gaan welke impact een verbrede focus richting vermaatschappelijking te verwachten zou hebben op de vier oorspronkelijke beleidsvelden. Op basis van de verwachte impact kunnen verschillende scenario's worden opgemaakt. Deze scenario's kunnen vervolgens de basis vormen voor het opstellen van regionale ontwikkelagenda's.

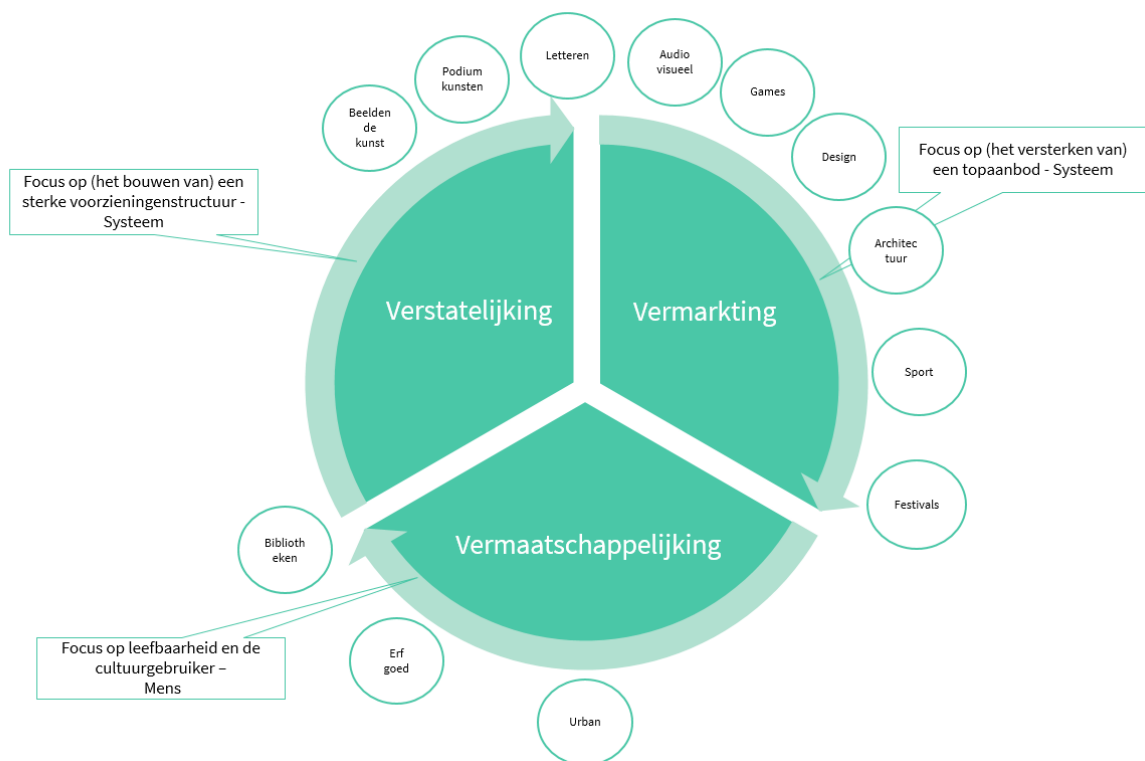
We stellen daarom vervolgonderzoek voor met daarin de volgende 4 stappen:

1. Inzicht in de bestaande (eco)systemen en infrastructuren

Elk beleidsveld heeft haar eigen ecosysteem. En binnen het ecosysteem heeft iedere 'deelsector/discipline' weer haar eigen ecosysteem. Zo bevinden zich binnen het grotere ecosysteem Cultuur subsystemen van disciplines als podiumkunsten, gaming, erfgoed etc. Er is eerder concurrentie dan verbinding tussen de subsystemen, laat staan tussen de vier ecosystemen van de beleidsvelden. Deze subsystemen en beleidsvelden concurreren in zekere zin namelijk om de schaarse vrije tijd van de inwoners. De disciplines/deelsectoren verschillen ook sterk in de mate waarin ze zijn verstatelijkt, vermarkt of vermaatschappelijkt. De huidige situatie per discipline/deelsector heeft impact op de beweging die de betrokken actoren daarin willen/kunnen maken.

Hieronder (zie figuur 3) zijn, als voorbeeld, verschillende deelsectoren van Cultuur geplot op deze cyclus. Dit schematische overzicht is lang niet volledig, maar dient gezien te worden als een illustratie van waar de verschillende subsystemen zich waarschijnlijk bevinden in de cyclus van verstatelijking, vermarkting en vermaatschappelijking.

Figuur 3: Illustratie positie deelsectoren cultuur op de drie processen

Om de impact van de beleidskeuzes in beeld te brengen is het zinvol om eerst per regio inzicht te krijgen in de huidige systeemkant per beleidsveld (zie linkerkant figuur 4); wat is er te doen in de regio (infrastructuur – voorzieningen, aanbod – activiteiten, voorstellingen etc.) en wat is de huidige dynamiek in dit systeem (trends en ontwikkelingen).

2. Inzicht in de gebruikers van sport, cultuur, erfgoed en vrije tijd (menskant)

Naast de bestaande systemen is het van belang om inzicht te krijgen in de gebruikers van die systemen (zie rechterkant van figuur 4); de mensen die in de regio wonen en de mensen die naar de regio toe komen. Wie zijn deze mensen? Waar gaan zij naartoe (actieradius)? En wat komen degenen van buiten de regio in de regio doen? Om meer zicht te krijgen op de mensen die in de regio bezoeken, beoefenen en ondersteunen, stellen we voor om gebruik te maken van doelgroepsegmentatie. Bestaande modellen bieden op dit moment slechts inzicht in een deel van de vier beleidsvelden en/of doelgroepen. De gewenste doelgroepsegmentatie zou inzicht moeten geven in:

- wie er in de regio woont;
- waar deze inwoners naartoe gaan. Bewegen inwoners zich ook buiten de regio om aan sport, cultuur, erfgoed en vrije tijd te doen?
- wie er van buiten naar de regio toe komt en;
- Wat de kenmerken, behoeften en gedrag van bovenstaande doelgroepen zijn op alle vier de beleidsvelden: sport, cultuur, erfgoed en vrije tijd.

3. Scenariostudie

Op basis van de inzichten in de huidige systemen en gebruikers (mens), kan de impact van de beleidskeuzes geanalyseerd worden aan de hand van verschillende scenario's.

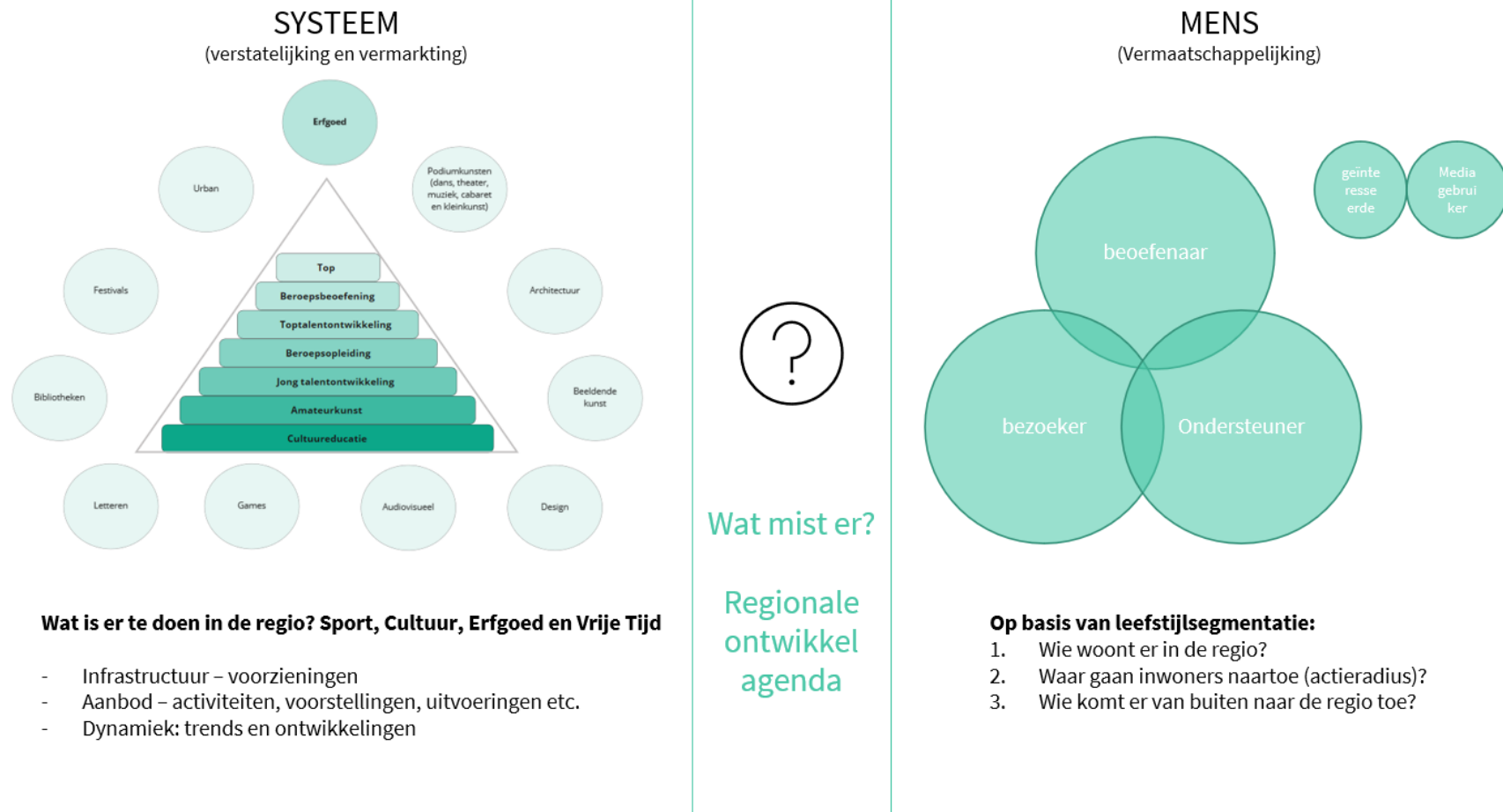
Onderdeel van deze scenario's is de middelenverdeling:

Wil de provincie bij gelijkblijvend of licht krimpend budget de innovatie van de (vier) sectoren kunnen aanjagen, dan is een meer flexibele inzet van middelen nodig en noodzakelijk. Sectorale ontschotting kan kansen bieden om middelen gericht in te zetten en meer maatschappelijke impact te genereren, maar een flexibeler inzet van bestaande middelen zeker ook. Wil de provincie een 'levendiger Brabant' stimuleren dan betekent dat niet alleen innovatief vermogen en ondernemerschap voor de partners, maar ook voor haarzelf. De beleidsmatige accentverschuiving zal gestut moeten worden door een innovatieve middelenmix.

4. Input voor Regionale Ontwikkelagenda's

Het in beeld brengen van de huidige (regionale) systemen en mensen die in de regio bewegen voor alle vier de beleidsvelden kan de basis vormen voor de – samen met de regio's – op te stellen ontwikkelagenda's. Door per beleidsveld de huidige infrastructuur (voorzieningen, aanbod, dynamiek) naast de kenmerken, gedrag en behoeften van de mensen te leggen kan gekeken worden naar wat op dat moment mist in de regio en waar aandacht nodig is.

Figuur 4: Huidige systeem en menskant als input voor Regionale Ontwikkelagenda

Toelichting bij de figuur

Bovenstaande figuur illustreert hoe het in beeld brengen van de huidige systemen en mensen in de regio de basis kan vormen voor een regionale ontwikkelagenda. Het systeem zoals afgebeeld in de figuur is een voorbeeld en geeft echter enkel de opzet van het cultuursysteem weer, zoals opgesteld in het onderzoek *Vitaliteit van het Brabantse cultuursysteem* in 2014, waarin iedere discipline een eigen 'piramide' heeft.^{xxii} Binnen de disciplines erfgoed en urban is de piramide bijvoorbeeld platter en is er vooral veel activiteit in de brede basislaag (educatie en amateurkunst). Ook de andere beleidsvelden hebben een dergelijke opzet van het systeem, dit is echter tot op heden niet in beeld gebracht. Sport kent een soortgelijke piramide. In het beleidsveld vrije tijd/recreatie ziet het systeem er anders uit, aangezien dit meer een markt/commerciële omgeving kent. We adviseren om het huidige systeem voor alle beleidsvelden in beeld te brengen.

De rechterkant van de figuur illustreert het in beeld brengen van de menskant in de verschillende rollen die men kan hebben in cultuur, erfgoed, sport en vrije tijd. Naast de eerder genoemde rollen van bezoeker, beoefenaar en ondersteuner, zijn er twee meer 'passieve' rollen die men kan aannemen, namelijk die van mediagebruiker en geïnteresseerde.^{xxiii}

Tot slot

Met het traject dat is doorlopen (de stappen uit onze opdracht) heeft de Provincie Noord-Brabant de eerste stappen gezet richting een nieuw beleidskader. Er is duiding gegeven aan keuze voor verbreding van beleidsfocus richting vermaatschappelijking en er is inzicht gegeven in de staat van de vier beleidsvelden in relatie tot de opgaven (op basis van beschikbare data). Verder is er een eerste blik op de regio ter input en illustratie richting het opstellen van regionale ontwikkelagenda's. Met het advies ten aanzien van vervolgonderzoek hopen we dat de Provincie volgende stappen kan zetten om tot gefundeerde beleidsinhoud en verdeling van middelen te komen. En dat het een voorzet biedt om met de partners in de regio het gesprek aan te gaan over het gezamenlijk vormen van regionale ontwikkelagenda's.

Eindnoten

- ⁱ Blanken, M., Dingemans, E., Verhoeven, L & Paenen, S. (2021). Veranderende kracht van Brabant. Veerkracht en actiebereidheid in een bijzondere tijd. Tilburg: Het PON & Telos.
- ⁱⁱ Vinken, H., Broers, B. et al (2020) *Waarde van cultuur: de staat van de Brabantse Cultuursector*. Tilburg: Kunstloc Brabant
- ⁱⁱⁱ Tuinder, M. & Broers, B. (2017) *Vrijwilligers & Erfgoed in Noord-Brabant*. Tilburg: Het PON, in opdracht van Erfgoed Brabant
- ^{iv} SCP (2020) *Sociale Staat van Nederland 2020*
- ^v Onderzoek van BUAS/Kristel Zegers
- ^{vi} ContinuVakantieOnderzoek (CVO)
- ^{vii} Onderzoek *Alles over sport 2018*
- ^{viii} Mulier Instituut (2012) *Sportdeelname en accommodatiebeleid in Noord-Brabant*
- ^{ix} Onderzoek Media:tijd 2018
- ^x Stevens e.a. (2018) HBSC 2017. *Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.
- ^{xi} Dool, R. van den. Sportdeelname naar provincie. Utrecht: Mulier instituut.
- ^{xii} Broers, B. & Koomen, B. (2021) *Culturele Smaak van Brabanders 2020*. Tilburg: Het PON.
- ^{xiii} Vinken, H., Broers, B. et al (2020) *Waarde van cultuur: de staat van de Brabantse Cultuursector*. Tilburg: Kunstloc Brabant.
- ^{xiv} Vinken, H., Broers, B. et al (2018) *Waarde van cultuur: de staat van de Brabantse Cultuursector*. Tilburg: Kunstloc Brabant.
- ^{xv} Tuinder, M. & Broers, B. (2017) *Vrijwilligers & Erfgoed in Noord-Brabant*. Tilburg: Het PON, in opdracht van Erfgoed Brabant.
- ^{xvi} Haar, van der M. et al. (2018) *Monitor Sociale Veerkracht*, Het PON.
- ^{xvii} Vinken, H., Broers, B. et al (2020) *Waarde van cultuur: de staat van de Brabantse Cultuursector*. Tilbur: Kunstloc Brabant.
- ^{xviii} Bureau voor Ruimte en Vrije tijd (2020) *SWOT analyse en Confrontatiematrix Cultuur, Sport, Recreatie en Toerisme in Brabant* – INTERN stuk PNB.
- ^{xix} Mulier Instituut (2012) *Sportdeelname en accommodatiebeleid in Noord-Brabant*
- ^{xx} Miiowski, F. (2020). Een klein land met verre uithoeken: Ongelijke kansen in veranderend Nederland. Amsterdam: Atlas.
- ^{xxi} Steen, van der M., Scherpenisse, J. en Twist, van M. (2015). Sedimentatie in sturing. Systeem brengen in netwerkend werken door meervoudig organiseren. Den Haag: Nederlandse School voor Openbaar Bestuur.
- ^{xxii} Smets, J. & Wakker, van de A. (2014) *Vitaliteit van het cultuursysteem in Noord-Brabant: inventarisatie van de culturele infrastructuur 2014*. Tilburg: Het PON, in opdracht van de Provincie Noord-Brabant.
- ^{xxiii} Broek, van den A. (2021) *Wat hebben mensen met cultuur? Culturele betrokkenheid in de jaren tien*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.

HET **pon | telos**

OPGERICHT IN
1947

GEVESTIGD IN
TILBURG

KENNISONDERNEMING

STICHTING ZONDER WINSTOOGMERK

AANTAL MEDEWERKERS

30

INTENSIEVE SAMENWERKINGEN

MET UNIVERSEITEN EN ANDERE
KENNISINSTELLINGEN

SPECIFIEKE THEMA'S

- > VEERKRACHT
- > RUIMTE EN ENERGIE
- > OMGEVING
- > ARBEID
- > CULTUUR
- > ERFGOED
- > MIGRATIE
- > PARTICIPATIE
- > JEUGD
- > STURING

ONZE OPDRACHTGEVERS

- > PROVINCIES
- > GEMEENTEN
- > ZORG- EN WELZIJNSINSTELLINGEN
- > FONDSEN

Over Het PON & Telos

Maatschappelijke besluitvorming verbeteren

Wij zijn een sociale kennisonderneming in het hart van de samenleving. We beschouwen het als onze opdracht om maatschappelijke besluitvorming te verbeteren. Dat doen we door wetenschappelijke kennis met kennis van de praktijk te verbinden. We zijn van data, feiten en cijfers, maar geven die altijd een gezicht. Waarbij iedere stem telt. Voorkeuren en meningen halen we op, onderzoeken we, analyseren we en duiden we. Met prikkelende aanpakken en innovatieve methoden. Daarbij zijn we altijd gericht op duurzaamheid: de harmonieuze verbinding tussen sociale, ecologische en economische doelstellingen. Zo dragen we bij aan de kwaliteit van samenleven, nu en in de toekomst.

Met een multidisciplinair en creatief team van bijna 30 adviseurs en onderzoekers werken we vooral voor lokale en regionale overheden in Nederland (met een sterke kennispositie in Noord-Brabant), maar ook voor corporaties, banken, zorg- en welzijnsinstellingen, fondsen en maatschappelijke organisaties. We werken daarbij intensief samen met universiteiten en andere kennisinstellingen en zijn officieel partner van Tilburg University. Met onze kennis en inzichten adviseren we beleidsmakers en bestuurders. Zodat ze afgewogen keuzes kunnen maken. Zodat ze bestuurlijk kunnen vernieuwen. En zodat ze een positieve impuls kunnen geven aan de samenleving van morgen.